

KÜTÜPHANELERİN EĞİTİMDEKİ YERİ *

Neşecan UYSAL **

İnsanlar yaradılışlarından bu yana sınırsız sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu sorunları çözümleyebilmek için de aralıksız olarak çalışmalarını sürdürmüş, bugüne kadar gelmişlerdir.

İnsanlar için bilgi gereksinmesi, o zamanlarda bile kendini göstermiştir. İlkel insanlar için bilgi gereksinmesi hayatlarının devamı için şarttır. Örneğin, bu ağacın meyvesi yenir, şu ağacın meyvesi ise insanı öldürür, gibi. İnsanlar, bu bilgileri bir takım deneyler sonucunda kazanmışlardır. Daha sonra bu bilgiler anadan kıza, babadan oğula, dededen toruna olmak üzere aktarılmıştır. Fakat, yazılı olarak aktarılmadığı için bu arada bilgi değişikliğine uğramış veya eksilmiştir. Halbuki bilginin bir birikim oluşturabilmesi için üzerine sürekli yeni bilgilerin ilave edilmesi gerekir.

İşte yazının icadı bu olanağı sağlamış, mevcut bilgiler, artık kulaaktan kulağa değil de yazılı olarak kaydedilmiş biçimde gelecek kuşaklara aktarılmıştır. Böylece bilgi birikimi kuvvetlenmiş, paylaşım kolaylaşmıştır. Bilgilerin kayba uğraması veya yanlış aktarılması önlenmiştir.

Bilgiler önce taş, toprak, papirüs, parşömen gibi maddelerin üzerine kaydedilmiştir. Daha sonra kâğıdın bulunması ile, kâğıt üzerine kaydedilmiştir. Ancak, ilk bilgiler hep elle yazılmıştır.

Böylece hem bilgilerin kaydedilmesi sağlanmış, hem de «yazma» dediğimiz sanat eserleri yaratılmıştır.

Ancak, bu eserlerin yazılmalarının zor, kendilerinin pahalı oluşu nedeniyle bilgi paylaşımı çok fazla yaygınlaşamamıştır.

Matbaanın icadı ile paylaşım kolaylaşmıştır. Matbaa sayesinde bu bilgiler çok daha hızlı olarak kaydedilebilmiş ve istenildiği kadar çoğaltılmaya başlanmıştır. Böylece insanlar bilgileri (kitap halinde) istedikleri yerlere rahatça ulaştırma imkânına sahip olmuşlardır. .

* XXII. Kütüphane Haftası dolayısıyla 9/4/1986 tarihinde Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi'nde yapılan konuşma.

** Türk Tarih Kurumu Kütüphanecisi.

Günümüzde ise, bilgiler sadece kitap veya dergilerle değil, görsel-işitsel materyallere kaydedilmektedir. Bunlar; film, şerit film, plâk, ses bandı, slayt vb. göze ve kulağa seslenen gereçlerdir. Görsel-işitsel materyallerle bilgi sunulması ile öğrenme süresi azalırken, bilginin kişiye öğretilmesinde ise, artış olmaktadır. Bu durum da şüphesiz eğitim açısından çok büyük bir önem taşımaktadır.(1)

Nedir eğitim? Eğitim, bireyin içinde yaşadığı toplumun denenmiş değer yargılarına göre yetiştirilmesi için uygulanan, onun yetenek ve kapasitesine göre bütün akılcı ve duygusal davranışlarının geliştirilmesine yönelmiş çalışmaların tümüdür.

Eğitimin amacı bireyin sadece öğrendikleri üzerinde düşünmesini sağlamak değil, hepsinden önce ona nasıl düşünüleceğini öğretmektir.

Birey böylece örgün eğitimde kazandıklarını, ömür boyu sürmesi beklenen yetişkin eğitim süreci içinde değerlendirebilecektir.

Yetişkin eğitimi denilince aklımıza ilk gelen, okuma yazma bilmeyen yetişkinlere okuma-yazma öğretmek oluyor. Aslında yetişkin eğitiminde eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalanlara eğitimlerini tamamlamaları, okuma-yazma güçlüğü çeken yetişkinlere okuma alışkanlığı, o zamana kadar yapmak isteyip de yapamadığı bir konuda bilgi ve becerisini artırmak, mesleklerindeki yenilik ve gelişmelerden haberdar olmak isteyenlere yardımcı olan eğitim tarzı bizce gerçek anlamıyla yetişkin eğitimidir.

Ancak, ne türde ele alınmış olursa olsun, eğitimi kütüphanelerden ayrı olarak düşünmek çok zordur.

Eğitimin ve Kütüphane birbirinin tamamlayıcısıdır.

Kütüphane eğitimin her düzey ve türünde onu tamamlayıcı, bütünlüğü bir araç olarak kabul edilmeli ve kullanılmalıdır.

Kütüphanelerin örgün eğitim kurumlarından sonra değil, bunlarla birlikte düşünülmeleri gerekir. Çünkü, Kütüphaneler bu kurumlarda verilen eğitimi destekleyen ve tamamlayan eğitim ve kültür merkezleridir.

Kişinin örgün eğitim ötesinde, mesleğinde başarılı olabilmek, manevî gelişmesini sağlayabilmek, kafasına takılan soruları yanıtlayabilmek, estetik beğenilerini geliştirebilmek için rahatça baş vurabileceği yer kütüphane olmaktadır.(2)

Kütüphaneler, kuruluş amaç ve görevine uygun olarak kitap, süreli yayın, plâk, film, mikroform vb. gibi her türlü düşünce ve sanat ürünlerini toplayan, düzenleyen karşılık gözetmeden ve ayırım yapmadan okuyucuların yararına sunan kurumlardır.(3)

Kütüphaneler kendileri, kütüphane olarak bir amaç değil, hizmetinde

bulundukları grubun amaç ve fonksiyonlarını gerçekleştirmede yardımcı birer araçtır.

Kütüphaneler eğitim ve kültür merkezleridir.

Her türlü düşünce ve sanat ürünlerini toplayıp, koruyarak bunların gelecek nesillere aktarılması olanağını hazırlamakta, bunları yararlanmaya sunarak ise, araştırmalara katkıda bulunmaktadır.

Okuyucuların kütüphanelerde aradıklarını bularak yararlanmaları şüphesiz çok önemlidir. Ancak, günümüz araştırmacıları, artık patlama noktasına gelmiş bulunan çok sayıdaki yayın arasında bunalmakta ve kütüphaneciden bazen materyali değil, bilginin kendisini sunarak hizmet vermesini beklemektedir.

Araştırmacı kesimi dışında kalan okuyuculara ise bir yandan materyalle hizmet sunulurken, bir yandan da kütüphanenin ve materyallerin nasıl kullanılacağını öğretmek gerekirken, hattâ, özellikle halk kütüphanelerinde, hangi romanı, hangi kitabı okuyacağına karar veremeyen okuyuculara rehberlik hizmeti sunulması icab etmektedir. İşte bu nedenledir ki kütüphaneler bireylerin yeteneklerine yönelik kişisel eğitime katkıda bulunurlar, onların ömür boyu bilgi ve yeteneklerini geliştirme, kendilerini yenilemelerine yardımcı olurlar.

Şimdi biraz da kütüphaneler üzerinde duralım ve türlerini açıklamaya çalışalım :

Kütüphaneler amaç, görev içinde bulundukları kurum ve kuruluşlara göre türlere ayrılırlar.

Bunlar :

1 — Araştırma Kütüphaneleri

- a) Üniversite Kütüphaneleri
- b) Millî Kütüphaneler
- c) Özel Kütüphaneler

2 — Diğer Kütüphaneler

- a) Halk Kütüphanesi
- b) Çocuk Kütüphanesi
- c) Okul Kütüphanesi

şeklinde belirirler.

Bunların hepsini ayrı ayrı anlatmak hem gereksiz yere vaktinizi almak olur, hem de sıkıcı bulunabilir. Bu nedenle kısaca okul ve halk kütüphaneleri üzerinde durmak istiyoruz :

Okul kütüphanesi, ilkokul ile her düzey ve türdeki orta dereceli öğretim kuruluşlarının bünyesinde gerek eğitimin temel ilke ve amaçları, gerekse okulun özel olarak ulaşmak istediği amacın gerçekleşmesine yardımcı olmak için her türlü kütüphane materyalini sağlayan, düzenleyen ve gerektiğinde öğretmenlerin, öğrencilerin hizmetine sunan bir hizmet birimidir.

Halk Kütüphaneleri ise, bir ülkede her yaştan, dil, din ırk ve eğitim seviyesi gözetmeksizin tüm bireylerin her türlü kütüphane materyallerinden ücretsiz ve serbestçe, yararlanmalarını sağlamak için kurulmuş kütüphanelerdir .

Halk Kütüphanelerinin görevleri :

- 1) Toplum içindeki tüm kişilere hizmet vermek,
- 2) Bireylere ve toplum içindeki gruplara ülke kalkınması ve çağımızın her alanda gösterdiği gelişmeyi yansıtmak ve bunlarla ilgili bilgiyi vermek,
- 3) Bireylerin genellikle yetişkinlerin eğitim sonrası gelişmelerini sağlamak için hayat boyu sürekli bilgiyi sunmak,
- 4) Resmi eğitim ve kişilerin özel eğitimlerini desteklemek.
- 5) Resim, fotoğraf sergileri açmak, konferanslar, film gösterileri, konserler düzenleyerek bir kültür merkezi niteliğinde hizmet vermek.
- 6) Hapishane, hastane, islahevi, gibi yerlerde bulunanlara yani özel gruplara hizmet vermek.

Bütün bunlardan anlaşılan gerçek şudur ki,

- a) Eğitim bir süreçtir. Aile içinde başlar. Okullar boyunca devam eder ve ömür boyu sürer.
- b) Eğitimin istenen amaca ulaşabilmesi ise, modern kütüphanelerle ve gerektiğinde desteklenmesine bağlıdır.
- c) Kütüphanelerle desteklenen çağdaş, özgür, lâik eğitim ise bugün bütün dünyanın özlemini çektiği nitelikte insan gücü yetiştirebilmek için şarttır.

O halde diyebiliriz ki insanın, insan olma haysiyetine yakışır biçimde yaşayabilmesi için eğitim; eğitimin istenen amaca ulaşabilmesi için kütüphaneler büyük önem taşımaktadır.